

JÄRFÄLLA KOMMUN

Uppföljning av Trygga skoltoaletter

Tove Briell och Björn Sundberg

Rapportnr: Dnr Bun 2016/306
2016-11-18

Innehåll

SAMMANFATTNING	2
1. BAKGRUND	2
2. SYFTE.....	3
3. REDOVISNING.....	3
3.1. Fysisk standard	3
3.2. Hygienisk standard.....	4
3.3. Trygghet och uppförande	5
3.3.1. Sammanställning av åtgärder skoltoaletter.....	6
3.3.2. Sammanställning av åtgärder omklädningsrum och duschar	6
4. ANALYS.....	7
5. SLUTSATSER OCH FÖRSLAG	8

SAMMANFATTNING

I denna rapport sammanfattas de åtgärder som hittills genomförts, eller som planeras att genomföras för att förbättra miljön och trivseln på Järfälla kommuns skoltoaletter, för vilket Kommunfullmäktige har avsatt medel om 4 000 tkr för budget för år 2016 respektive år 2017. För upprustning av den fysiska miljön har hittills 2 000 tkr använts. Resterande medel kommer att användas i det fortsatta arbetet under år 2017.

Åtgärder som hittills vidtagits för den fysiska miljön:

- nya låsanordningar på två skolor, Viksjö- och Tallbohovskolan
- upprustning av toaletter på Lund-, Barkarby- och Aspnässkolan

För år 2017 kommer fler upprustningsinsatser för de avsatta medlen att genomföras. Det är i dagsläget inte klart vilka skolor som kommer att få del av dessa.

Åtgärder som vidtagits för att förbättra den hygieniska standarden:

- nätverksträff med temat "Kvalitetssäkring av städning" för intendenten, ledd av Järfällas strategiska projektledare för lokalvård och barn- och ungdomsförvaltningens arbetsmiljö- och säkerhetssamordnare.

Åtgärder som vidtagits för att öka elevernas trygghet:

- Två nätverksträffar har anordnats för kommunens likabehandlingssamordnare där frågan har diskuterats. Vid den andra träffen redogjorde samordnarna för hur arbetet har gått hittills.

I det fortsatta arbetet behöver uppföljning och utvärdering av elevernas upplevda trygghet och trivsel på skoltoaletter, omklädningsrum och i duschmiljöer ingå som naturliga delar i likabehandlingsarbetet.

Behoven av upprustning av skoltoaletter samt av omklädningsrum och duschutrymmen behöver tas i beaktande i kommande budgetarbete.

1. BAKGRUND

Barn- och ungdomsförvaltningen fick under hösten 2015 i uppdrag av barn- och ungdomsnämnden, Dnr Bun 2015/174, att göra en översyn av hur standarden på skoltoaletterna var, samt ta fram förslag på åtgärder för att förbättra enligt de synpunkter eleverna framfört.

Genom utredningen framkom att skoltoaletterna behöver vara inbjudande, rena och ljusa för att eleverna ska använda dem. Utredningen visade också att elevernas behov av avskildhet måste respekteras och att de för detta behöver låsanordningar som inte går att öppna utifrån, vilket enligt många elever varit ett problem.

Gällande duschmiljöerna, som också framstår som en källa till otrygghet för många av eleverna, vill eleverna ha möjlighet att byta om och duscha i avskildhet. Dessa önskemål stöds av Arbetsmiljöverkets allmänna råd.

Utredningen visade att vuxennärvaron är av betydelse för elevernas upplevda trygghet. Detta är känt sedan tidigare, men bilden förstärktes genom utredningen. Den bild som eleverna gav, både gällande skoltoaletter och duschmiljöer, delades i hög utsträckning av de som ombads kommentera upplevelsorna eller som fick besvara frå-

gor utifrån dessa. Det blev genom utredningen tydligt att både rektorer, skolpersonal och tjänstemän vill bidra till en förbättrad toalett- och duschmiljö för eleverna. Det framkom också genom utredningen att det redan gjordes många goda insatser ute i skolorna för att öka trivseln, men det visade sig samtidigt finnas utrymme och behov av att göra mer.

Mot bakgrund av detta redovisades följande förslag på åtgärder ur perspektiven; standard, hygien och trygghet, både för skoltoaletter och för duschmiljöer.

- [...Barn- och ungdomsförvaltningen tillsammans med Bygg och miljöförvaltningen får i uppdrag att påbörja ett upprustningsarbete av toaletterna samt se över nedan punkter:

1) Projektgruppen behöver se över hur befintliga skoltoaletter uppfyller lagkraven både till antal och till utformning, samt fatta beslut om eventuella åtgärder,

2) Projektgruppen behöver se över möjligheterna att utveckla standardmodeller för kommunens skoltoaletter,

3) Projektgruppen behöver undersöka aktuell situation gällande skoltoaletternas lås.

- Barn- och ungdomsförvaltningens centrala organisation bör undersöka möjligheten att genom Järfälla kommuns strategiska projektledare för lokalvård erbjuda stöd och fortbildning till dem som på enheterna ansvarar för kontakten med städbolagen.

- Inom ramen för skolornas likabehandlingsarbete behöver likabehandlingsgrupperna på respektive enhet:

1) vidta extra åtgärder som främjar elevernas upplevelser av trygghet i samband med skoltoaletterna och duschmiljöerna,

2) dokumentera vidtagna åtgärder och återkoppla till förvaltningens barn- och elevkonsulent.

- Barn- och elevkonsulenterna ska:

1) genom likabehandlingsnätverksträffarna under kommande år informera, diskutera, stödja och följa upp trygghetsfrämjande åtgärder kopplat till elevernas upplevelser av skoltoalettbesöken och duschmiljöerna.

2) sammanställa enheternas trygghetsfrämjande arbete kopplat till skoltoaletterna och duschmiljöerna samt analysera resultatet genom den årliga rapporten för likabehandling...]¹

2. SYFTE

Syftet med denna rapport är att beskriva vilka av ovan åtgärder som hittills vidtagits, samt hur de avsatta medlen hittills har använts.

3. REDOVISNING

3.1. Fysisk standard

Barn- och ungdomsförvaltningen framförde genom utredningen 2015 nedan förslag: [...]. • En projektgrupp med representanter från både bygg- och miljöförvaltningen och barn- och ungdomsförvaltningen får i uppdrag att påbörja ett upprustningsarbete av toaletterna enligt samma modell som genom "Attraktiva och moderna studiemiljöer" samt att inom ramen för detta se över:

---

¹Rapport nr: Bun 2015/174

1) hur befintliga skoltoaletter uppfyller lagkraven både till antal och till utformning, samt fatta beslut om eventuella åtgärder.

2) hur möjligheterna att utveckla standardmodeller för hur kommunens skol-toaletter ska utformas i enlighet med gällande lagkrav, samt fatta beslut om eventuella åtgärder.

3) möjligheter att byta låsanordningar på skoltoaletterna samt fatta beslut om eventuella åtgärder.

Dessa åtgärder kan finansieras med de 4 miljoner SEK som avsatts i mål och budget för 2016/2017. [...]

I enlighet med ovan förslag har följande arbete påbörjats:

En projektgrupp med representanter från båda nämnda förvaltningar finns. Projektmedlemmar från fastighetsavdelningen har varit på skolorna och inventerat genom att se över skoltoaletternas skick ute i de olika skolorna. I inventeringen har de tittat på ytskikt, belysning, inredning, dörrar och beslag, ventilation och andra installationer. För att slutföra inventeringen och prioriteringsnivåer behöver de väga in synpunkter från miljö- och hälsoskydd samt fastighetsförvaltarnas kännedom om fastigheten och eventuella framtida planer. Syftet med inventeringen var i första hand att identifiera behoven av toalettupprustningar, men inventeringen kommer också att fungera som ett kontrolldokument för uppföljning och för att effektivt lyfta in renovering av toaletter i andra projekt som pågår på skolorna. I dagsläget har upprustningsinsatser av skoltoaletter påbörjats i Lund-, Barkarby- och Aspnässkolan.

Projektgruppen har undersökt hur befintliga skoltoaletter uppfyller lagkraven till antal. Undersökningen har visat att cirka fem skolor i dagsläget inte uppfyller kraven om att det bör finnas en toalett på varje påbörjat antal om 15 personer.² I samband med kommande års budgetarbetet kommer förslag på eventuella åtgärder att föreslås för detta. När det gäller skoltoaletternas utformning kommer den nedan beskriva standardmodellen att utformas enligt gällande regler.

Parallellt med inventeringen har arbete även pågått med att ta fram riktlinjer för framtida renoveringar och nybyggnationer, det som i förslaget kallas ”standardmodeller”, som tar hänsyn till estetik, hygien, underhåll, städ, trivsel och trygghet. Förhoppningen är att detta ska bidra till en enhetlig standard, både på de enskilda skolorna, men också runt om i kommunen som bidrar till ett enklare och effektivare underhållsarbete. Punkter som belysts i det avseendet är bland annat de olika förutsättningar som råder på låg- och högstadieskolor, vilket bland annat har inverkan på materialval, placering av fast inredning samt färgsättning för en mer personlig miljö. Standarden beräknas vara klar i slutet på november 2016 då den ska genomarbetas med olika discipliner inom kommunen så att allas synpunkter tas tillvara. Nya låsanordningar har under hösten provats ut på två högstadieskolor; Viksjö- och Tallbohovsskolan. Den nya lösningen består av en låscynder och en cylinder med vredfunktion och upptagetindikation. Detta arbete har påbörjats och kommer att fortsätta under nästa år.

3.2. Hygienisk standard

Barn- och ungdomsförvaltningen framförde genom utredningen 2015 nedan förslag:

---

² Arbetsmiljöverket. Personalutrymmen för elever. ADI 521

- [...]De i skolpersonalen som på enheterna ansvarar för kontakten med städbolagen bör erbjudas stöd och fortbildning i hur villkoren för samarbetet med städbolagen kan resultera i högre grad av nöjdhet bland eleverna. [...]

Som ansvariga för kontakten med städbolagen bjöds skolornas intendent i september 2016 in till en träff med kommunens strategiska projektledare för lokalvård för att diskutera framgångsfaktorer för ett lyckat samarbete med städbolagen för att uppnå högre andel nöjda elever.

Vid träffen beskrev kommunens strategiska projektledare för lokalvård tillsammans med barn- och ungdomsförvaltningens arbetsmiljö- och säkerhetsansvarige vilka städbolag som nu upphandlats av kommunen och hur fördelningen av dessa ser ut mellan de olika enheterna. Vidare redogjorde kommunens strategiska projektledare för lokalvård vilka avtalsreglerade kontrollfunktioner skolorna bör tillämpa om städningen upplevs undermålig.

Främst var dock syftet med träffen att tillsammans samtala om hur villkoren för samarbetet med städbolagen kan resultera i högre andel nöjda elever och att detta bäst sker genom kontinuerliga kvalitetsuppföljningar, dialog med städledare samt dokumentation och rapportering vid missnöje. Det visade sig under träffen att det finns en hög medvetenhet kring dessa frågor och att de flesta skolor har goda rutiner för detta. Några idéer som nämndes kring uppföljning och tänkbara förbättringsåtgärder var bland annat att se över möjligheten att involvera eleverna mer i kvalitetsuppföljningen av städningen, samt att utöka samarbetet i frågan genom klass- och elevråd.

I samband med träffen kom det också fram kritik gällande städningen inom flera skolor. En del av skolorna arbetar intensivt för att komma vidare i samarbetet med städbolagen och upplever på grund av detta att de inte hinner eller kan gå vidare med att satsa på förbättringsåtgärder utöver detta. Intendenterna uttrycker behov av samordnad hantering när städbolagens leverans inte överensstämmer med kraven i upphandlingen. Utöver detta efterfrågas också centralt utarbetade mallar för kvalitetsuppföljning och fler gemensamma möten, liknande det som ägde rum i september.

3.3. Trygghet och uppförande

Barn- och ungdomsförvaltningen framförde genom utredningen 2015 nedan förslag:

- [...] Likabehandlingsgrupperna på varje enhet behöver vidta extra åtgärder baserade på resultaten från aktuell kartläggning för att främja elevernas upplevelser av trygghet i samband med skoltoaletterna och duschmiljöerna. Åtgärderna ska dokumenteras och återkopplas till förvaltningens barn- och elevkonsulent.
  - Barn- och elevkonsulenten ska genom nästa års likabehandlingsnätverksträffar informera om och följa upp trygghetsarbetet kring skoltoaletterna, samt genom den årliga rapporten för likabehandling. [...]

I mars 2016 träffades nätverket för likabehandling. Vid denna träff redogjorde barn- och elevkonsulenten för utredningen och för det uppdrag som arbetet med skoltoaletterna skulle komma att innebära för enheternas arbete, främst kopplat till likabehandlingsarbetet. Samordnarna samt samtliga rektorer fick också information om att deras arbete skulle komma att följas upp. Barn- och elevkonsulenten redogjorde för detta arbete i den årliga rapporten om likabehandling för 2016.³

---

³ Dnr Bun 2016/217

3.3.1. Sammanställning av åtgärder skoltoaletter

I samband med höstens likabehandlingsnätverksträff fick samordnarna muntligt återkoppla hur de arbetat med frågan, både utifrån inarbetade insatser och rutiner samt nya åtgärder för läsåret. På träffen fanns främst representanter från årskurs F-5. En del av dessa skolor beskrev att de haft fokus på skoltoaletter och omklädningsrum/duschar i många år till följd av elevernas otrygghetskänslor i de miljöerna och beskrev vidare att personalen arbetat länge med frågan. Några skolor har vid kartläggning sett att eleverna inte tycker att det är några problem med skoltoaletterna och att eleverna känner sig trygga. De flesta samordnarna vittnar om att skoltoaletterna tillsammans med omklädningsrum och duschar är de områden i skolan som eleverna i kartläggningar oftast uppger som otrygga platser. Nedan redovisas delar av hur personalen arbetat med frågan sedan i våras.

Bland de lägre årskurserna har ofta varje klass en "egen" toalett belägen i anslutning till klassrummet. Det upplever personalen generellt har en positiv inverkan på elevernas vilja att använda toaletterna och förmåga att ta gemensamt ansvar för att hålla toaletterna i trevligt skick. Med de yngre eleverna är det också förhållandevis lätt för personalen att samtala med eleverna om sådant som rör den personliga hygien.

Flera skolor har infört någon form av *Toalettvet* på schemat där beteende och känslor kopplade till besök på skoltoaletterna diskuteras. Genom ett öppet diskussionsklimat kan man tillsammans lära om hur man bör bete sig på toaletten för att det ska vara hygieniskt och tryggt för alla.

Samordnare från ett par olika skolor vittnar om att man under innevarande läsår utökat sitt likabehandlingsarbete generellt sett vilket påverkat tryggheten för eleverna inom flera områden, bland annat kopplat till skoltoaletter och duschar/omklädningsrum. Ett aktivt likabehandlingsarbete har resulterat i större samsyn bland personalen, vilket skapat ramar och trygghet för eleverna. Detta har man kunnat följa upp genom enkäter och annan kartläggning.

En skola beskriver att de börjat anordna pedagogiska aktiviteter på raster och att de har märkt att eleverna i och med det verkar tryggare överlag. Tidigare kunde eleverna ibland ta sig in i skolan på rasten och leka/busas vid toaletterna vilket skapade otrygghet för andra.

3.3.2. Sammanställning av åtgärder omklädningsrum och duschar

I samband med barnhearingen och utredningen 2015 framstod som tidigare nämnts förutom skoltoaletter också omklädningsrum och duschar som otrygga platser. Likabehandlingsgrupperna och övrig personal har därför rekommenderats att även inkludera dessa områden i trygghetsarbetet, även om det för 16/17 inte ingått i upprustningssatsningen.

I samband med nätverksträffen kom följande goda exempel fram:

Vuxennärvaro i omklädningsrummen verkar för samtliga skolor vara praxis till och med årskurs 3. Efter årskurs 3 är det behovsstyrt i flera av skolorna.

Gällande mobiltelefoner har flera av skolorna rutiner för att eleverna lämnar in telefonerna vid dagens första lektion. Det har tidigare funnits en stor oro bland många

elever att bli filmade eller fotograferade, en oro som genom denna åtgärd har kunnat stillas.

Att informera föräldrar om pågående trygghetsarbete har enligt en samordnare lett till att förståelsen och kunskapen ökat. Samordnaren menar att det var effektivt att involvera föräldrarna i detta och att det har gett goda resultat.

I de skolor där det finns duschdraperier eller duschbås i duscharna upplever samordnarna att det är lugnare och tryggare för eleverna.

Några svårigheter som dryftades var bland annat att eleverna går omlott med andra klasser omklädningsrummen. Det mötet kan skapa otrygghet för en del elever. Någon samordnare nämnde också de svårigheter som idrottslärare ibland stöter på när en del elever uppger att de av religiösa eller kulturella skäl inte får duscha, eller visa sig nakna bland andra.

4. ANALYS

Arbetet har genomförts i enlighet med de förslag som presenterades i utredningen "Översyn av skoltoaletter" och pågår fortsatt. Det som framkommit under arbetets gång är att behoven av att rusta upp skoltoaletterna är större än vad det har budgeterats för. Det har också framkommit att det i en handfull skolor i kommunen finns för få toaletter i relation till antal elever. Som tidigare påtalats finns också stora behov av upprustning av duschar och omklädningsrum. Detta behöver tas i beaktande i arbetet med kommande års budget.

Arbetet med att öka elevernas trygghet och trivsel genom extra insatser för att kvalitetssäkra städningen, har varit svårt att genomföra i de skolor där man bedömer att städningen varit undermålig. Det finns behov av samordnad hantering när städbolagens leverans inte överensstämmer med kraven i upphandlingen.

Det går inte att i dagsläget ge någon övergripande bild av om insatserna som hittills genomförts har lett till att eleverna känner sig tryggare på skoltoaletterna eller i omklädningsrummen och i duscharna. I samband med höstens likabehandlingsträff gav en skola, vars elevråd besöktes i samband med att utredningen skrevs förra året, dock uttryck för att eleverna i och med satsningen har känt sig stolta och glada över att deras åsikter har uppmärksamats av beslutsfattare. Detta menar samordnaren i sig har haft en positiv inverkan på hur både elever och personal har kunnat närma sig frågan tillsammans. Det är svårt att bedöma eller avgöra vilka av skolornas åtgärder som varit "extra åtgärder", men det är tydligt att frågan varit i fokus och fått ta plats i skolornas värdegrundsarbete. Det är dock flera skolor som inte haft representanter med i samband med likabehandlingsträffarna. Detta gör att barn- och elevkonsulentsen saknar insyn i det pågående arbetet främst i kommunens högstadieskolor.

I det fortsatta arbetet behöver uppföljning och utvärdering av elevernas upplevda trygghet och trivsel på skoltoaletter, omklädningsrum och i duschmiljöer alltså ingå som naturliga delar i likabehandlingsarbetet. Genom lägesrapporter från skolornas likabehandlingssamordnare verkar det som att det i de skolor där det finns ett starkt och välfungerande likabehandlingsarbete och där värdegrundsfrågor får ta plats både i klassrum, på elevråd och på personalmöten finns en samsyn bland personalen

som inte bara underlättar i personalens dagliga arbete utan framför allt skapar trygghet för eleverna.

5. SLUTSATSER OCH FÖRSLAG

Arbetet har genomförts i enlighet med de förslag som presenterades i utredningen "Översyn av skoltoaletter" och pågår fortsatt. För upprustning av den fysiska standarden har hittills medel om 2 000 tkr använts. Arbetet fortsätter under 2017 då fler skolor kommer att få sina skoltoaletter upprustade. Det är i dagsläget inte fastställt vilka skolor som kommer att bli aktuella för detta.

Det finns fortsatt behov både av att förbättra standarden på flera av skolornas toaletter samt av att rusta upp duschtrymmen och omklädningsrum i flera av kommunens skolor. Detta behöver tas i beaktande i kommande års budgetarbete.

Genom rapporten framgår att de problem som flera skolor haft med kvalitén på städningen, inte främjat arbetet med att förbättra elevernas trivsel och trygghet.

I det fortsatta arbetet behöver uppföljning och utvärdering av elevernas upplevda trygghet och trivsel på skoltoaletter, omklädningsrum och i duschmiljöer ingå som naturliga delar i skolornas likabehandlingsarbete.